

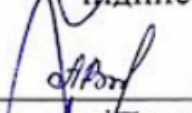
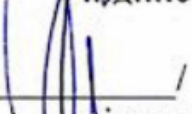
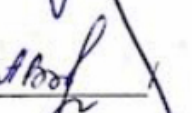
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної (бакалаврської) роботи
за спеціальністю 071 – «Облік і оподаткування»

на тему: Облік розрахунків із учасниками та особливості їх
оподаткування

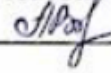
Виконав: студентка 4 курсу, групи ОП-21	<u>Калашнікова Є.М</u> ПІБ	/ / підпис
Керівник	<u>Адамовська В.С.</u> ПІБ	/ / підпис
Нормоконтролер	<u>Гуценко М.Г.</u> ПІБ	/ / підпис
Завідувач кафедри	к.е.н., доцент Адамовська В.С.	/ /

Кривий Ріг – 2025 р.

Криворізький національний університет
 Факультет економіки та управління бізнесом
 Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління
 Перший (бакалаврський) рівень
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри МООПУ
 к.е.н., доцент Адамовська В.С.

 «10» 02 2025 р.

ЗАВДАННЯ на кваліфікаційну (бакалаврську) роботу студенту

Калашнікова Єва Максимівна
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Облік розрахунків із учасниками та особливості їх оподаткування

керівник роботи Адамовська В.С., к.е.н., доцент
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом по КНУ від «20» лютого 2025 року № 130 с

2. Строк подання студентом роботи 16.06.25 р.

3. Вихідні дані до роботи Інформаційну базу склали нормативно-правові акти, пов'язані з обліком і оподаткування розрахунків із учасниками а також наукові напрацювання учених в зазначені сфері

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
І ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ІЗ
УЧАСНИКАМИ

2 АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ
ІЗ УЧАСНИКАМИ НА ПРАТ ЦГЗК

5. Перелік графічного матеріалу рисунки, таблиці

6. Консультанти розділів роботи

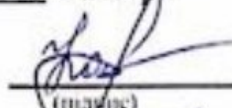
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	зоб. каф. Адамовська В.С.	АА/ 18.04	АА/ 20.04
Розділ 2	зоб. каф. Адамовська В.С.	АА/ 15.05	АА/ 03.06

7. Календарний план:

№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Позначка про виконання
1	Співбесіда зі здобувачем вищої освіти за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	20.02.2025	виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної (бакалаврської) роботи	26.02.25-11.03.25	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (бакалаврської) роботи	14.03.25-16.04.25	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної (бакалаврської) роботи та подання його керівнику	18.04.25-20.05.25	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної (бакалаврської) роботи та подання його керівнику	25.05.25-03.06.25	виконано
6	Підготовка вступної частини	03.06.2025	виконано
7	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	05.06.2025	виконано
8	Отримання відгуку керівника	06.06.2025	виконано
9	Попередній захист роботи	07.06.2025	виконано
10	Захист роботи в ЕК	15.06.2025	визначено

Дата видачі завдання «20» лютого 2025 р.

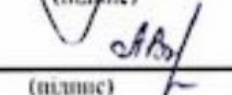
Здобувач вищої освіти

 (підпис)

Калашнікова Є.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

 (підпис)

к.е.н., доцент Адамовська В.С.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

	стор.
ЗАВДАННЯ НА РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	6
ВСТУП	7
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ІЗ УЧАСНИКАМИ	9
1.1 Критичний аналіз підходів до визначення розрахунків з учасниками	9
1.2 Особливості оподаткування розрахунків з учасниками	19
2 АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ІЗ УЧАСНИКАМИ НА ПРАТ «ЦГЗК»	26
2.1 Аналіз діяльності та облікової політики ПРАТ «ЦГЗК»	26
2.2 Бухгалтерський облік розрахунків з учасниками на ПРАТ «ЦГЗК»	36
2.3 Проблемні аспекти обліку (та/або оподаткування, контролю) розрахунків з учасниками та можливі шляхи їх вирішення	40
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	50

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну (бакалаврську) роботу

на тему: **«Облік розрахунків з учасниками та особливості їх оподаткування»**

ВР: 46 сторінки, 5 таблиць, 23 рисунки, 21 джерел, 7 додатків

Мета: вивчення особливостей обліку розрахунків із учасниками та аналіз податкових наслідків таких операцій, виявлення наявних проблем і формування пропозицій щодо їх усунення.

Предмет дослідження: теоретичні підходи та практика організації обліку розрахунків із учасниками та особливості їх податкового регулювання відповідно до чинного законодавства України.

Об'єкт дослідження: процес обліку та оподаткування операцій з розрахунків із учасниками на ПРАТ «ЦГЗК».

Методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження (теоретичного узагальнення, порівняння, систематизація – для встановлення подібних і відмінних результатів досліджень різних науковців щодо сутності понятійно-категоріального апарату досліджуваної теми; аналіз; аналогія; індукція; дедукція; графічний – для наочної інтерпретації результатів дослідження тощо).

Результати дослідження: визначено поняття та економічну сутність розрахунків із учасниками підприємства; розкрито нормативно-правове регулювання обліку та оподаткування таких розрахунків; охарактеризовано особливості виплати дивідендів; досліджено порядок оподаткування дивідендів відповідно до системи оподаткування підприємства; охарактеризовано діяльність ПрАТ «ЦГЗК», зокрема його фінансові результати, структуру облікової політики та організацію бухгалтерського обліку; проаналізовано основні показники діяльності підприємства за 2022–2024 роки; досліджено первинний, аналітичний та синтетичний облік розрахунків із учасниками на підприємстві; відображено порядок подання інформації щодо таких розрахунків у податковій звітності; проаналізовано типові проблеми, пов'язані з обліком і оподаткуванням розрахунків з учасниками, та запропоновано конкретні шляхи їх вирішення з урахуванням сучасних вимог до податкового обліку, контролю та внутрішньої документації.

Ключові слова: УЧАСНИКИ, ЗАСНОВНИКИ, АКЦІОНЕРИ, ДИВІДЕНДИ, РОЗРАХУНКИ, ОБЛІК, ЗВІТНІСТЬ, ТОВАРИСТВА.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ПДФО – податок на доходи фізичних осіб

ПКУ – податковий кодекс України

ТВР – товариство

ПРАТ - Приватне акціонерне товариство

ПАТ - Публічне акціонерне товариство

ДВ – дивіденди

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ПР – прибуток

АТ – акціонерне товариство

АКЦ – акції

ЄСВ – єдиний соціальний внесок

ВЗ – військовий збір

БО – бухгалтерський облік

ПДВ – податок на додану вартість

ВСТУП

У сучасних умовах ведення господарської діяльності особливого значення набувають питання належної організації обліку розрахунків із засновниками (учасниками) підприємств. Такі розрахунки охоплюють низку важливих операцій, пов'язаних із формуванням статутного капіталу, виплатою дивідендів, поверненням внесків у разі виходу учасника, а також іншими фінансовими зобов'язаннями між підприємством та його власниками. Від правильності та своєчасності їх відображення в обліку залежить достовірність фінансової звітності, податкове навантаження та фінансова стабільність суб'єкта господарювання.

Законодавство України регулює ці операції як з погляду бухгалтерського обліку, так і з точки зору оподаткування. Зокрема, порядок оподаткування виплат учасникам залежить від специфіки юридичного статусу компанії, громадянства або податкового статусу одержувачів, джерела фінансування виплат та інших обставин. Через це виникає потреба у глибокому дослідженні діючих норм, методик обліку та податкових аспектів розрахунків із учасниками.

Об'єктом роботи є процес обліку та оподаткування операцій з розрахунків із учасниками на ПРАТ «ЦГЗК».

Предметом дослідження є теоретичні підходи та практика організації обліку розрахунків із учасниками та особливості їх податкового регулювання відповідно до чинного законодавства України.

Мета дослідження визначається у вивченні особливостей обліку розрахунків із учасниками та аналіз податкових наслідків таких операцій, виявлення наявних проблем і формування пропозицій щодо їх усунення.

Поставлена мета відповідає за необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити економічну сутність розрахунків із учасниками та їх значення у системі фінансових відносин підприємства;
- проаналізувати чинне нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку і оподаткування розрахунків із учасниками;

- охарактеризувати види та особливості обліку внесків до статутного капіталу, виплат дивідендів та інших форм взаєморозрахунків із учасниками;
- вивчити порядок оподаткування виплат учасникам згідно податкового законодавства;
- виявити основні проблеми, що виникають на практиці, та запропонувати шляхи удосконалення облікової і податкової політики щодо взаємовідносин із учасниками.

Обрана тема є актуальною з огляду на високу увагу до прозорості корпоративних фінансів, зростання вимог до податкової дисципліни та необхідність вдосконалення облікових процесів у контексті взаємовідносин між підприємством і його власниками.

У процесі написання роботи були використані різні наукові підходи, які дозволили комплексно дослідити облікові та податкові аспекти розрахунків із учасниками. Зокрема, застосовувалися загальнонаукові методи аналізу та узагальнення для вивчення теоретичних положень, а також методи логічного мислення для виявлення причинно-наслідкових зв'язків у практиці ведення обліку. Для обробки числових даних використовувався економічний і статистичний підхід, що дозволив оцінити динаміку і тенденції у діяльності підприємства. Візуалізація інформації у формі схем і таблиць допомогла краще представити результати аналізу та зробити їх більш наочними. Також застосовувалися елементи порівняльного аналізу для оцінки ефективності різних облікових підходів, а моделювання можливих рішень дало змогу сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення обліку та оподаткування взаєморозрахунків із учасниками.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ІЗ УЧАСНИКАМИ

1.1 Критичний аналіз підходів до визначення розрахунків з учасниками

Розрахунки з учасниками безпосередньо стосуються капіталу, фінансової стабільності та прозорості господарської діяльності. Учасники (засновники) — це не лише джерело формування статутного капіталу, а й суб'єкти, які можуть здійснювати внески, повертати кошти, впливати на управлінські рішення та інвестувати у розвиток підприємства. Облік таких операцій забезпечує точність у звітності, правову захищеність сторін та прозору взаємодію власників з підприємством. Він також важливий під час аудитів, податкових перевірок і при вирішенні корпоративних спорів. Тому, спочатку потрібно дослідити сутність учасників і засновників.

З метою глибшого розуміння економічної сутності розрахунків з учасниками доцільно проаналізувати різні наукові підходи до трактування цього поняття.

Табл. 1.1 – Сутність розрахунків з учасниками

Джерело	Визначення поняття	Основні акценти
Сопко В.В. [1]	Сукупність операцій, пов'язаних із внесками до статутного капіталу, виплатами доходів (дивідендів), поверненням внесків.	Наголос на капітальних транзакціях між учасником і підприємством.
Журавльова І. В. [2]	Розрахунки між підприємством і його власниками з приводу частки участі у капіталі та результатів господарської діяльності.	Підкреслюється зв'язок між участю у капіталі та отриманими доходами.
Гуцайлюк З. В. [3]	Це фінансові відносини, що виникають у зв'язку з внесками, розподілом прибутку та виходом учасників із підприємства.	Охоплює не лише грошові операції, а й зміну складу учасників.
Коваленко Г.І. [4]	Елементи розрахунків, пов'язані з надходженням внесків, виплатами дивідендів та іншими формами повернення коштів учасникам.	Фокус на бухгалтерській природі господарських операцій.
Податковий кодекс України [5]	Не дає прямого визначення, але розглядає виплати учасникам як об'єкт оподаткування (наприклад, дивіденди).	Розрахунки розглядаються як база для нарахування податкових зобов'язань.

Таким чином, проаналізовані визначення свідчать про багатогранність підходів до розуміння розрахунків з учасниками. Більшість авторів акцентують увагу на фінансово-господарських операціях, пов'язаних із внесками до статутного капіталу та виплатами доходів, тоді як нормативні джерела зосереджені на податкових аспектах таких розрахунків. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до їх обліку та регулювання.

Учасники та засновники на підприємстві виконують різні функції, і їхня роль є ключовою для ефективного функціонування та розвитку організації.

1. Засновники — це особи або організації, які ініціюють створення підприємства, вкладають в нього свої ресурси (фінансові, матеріальні, інтелектуальні) та беруть на себе відповідальність за початкову діяльність компанії [6]. Вони зазвичай:

- приймають рішення про створення підприємства.
- формують основні засади діяльності.
- вкладають капітал (якщо мова йде про фінансові ресурси).
- визначають стратегічні цілі та напрямки розвитку компанії.

Засновники мають великий вплив на розвиток підприємства на перших етапах його діяльності, оскільки вони створюють основи для його існування та управління.

2. Учасники (акціонери, пайовики, партнери) — це особи або організації, які мають долю у власності підприємства або беруть участь в його діяльності на іншому рівні. Залежно від форми власності (наприклад, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю), учасники можуть:

- мати права на отримання частини прибутку (дивідендів).
- учасники можуть впливати на стратегічні рішення через механізми управління, такі як загальні збори акціонерів або рада директорів.
- мати право на участь у розподілі активів при ліквідації підприємства [6].

Засновники та учасники можуть мати різні рівні відповідальності, а також вплив на розвиток підприємства, що робить їх важливими для стратегічного управління, фінансування та розвитку бізнесу.

У свою чергу, Акціонер — це утримувач цінних паперів компанії, співвласник підприємства [6].

Купувати корпоративні права можуть фізичні та юридичні особи. Законодавство України регулює питання, хто такі акціонери, та не обмежує розмір частки учасника. Вона регулюється ринком і волею вкладника.

Залежно від кількості активів акціонер може бути:

- Мажоритарний — розмір портфеля дає змогу лобіювати рішення при голосуванні на зборах акціонерів. Кількість активів індивідуальна для кожної компанії та залежить, зокрема, від частки інших учасників. Якщо в інвестора 50% + 1 акція — такий портфель називається контрольним.

- Міноритарний — частка в компанії не є суттєвою та не впливає на результати голосування.

Учасник пайового будівництва — це особа, яка інвестує в зведення житлового об'єкта ще на етапі його будівництва, отримуючи натомість право на придбання квартири в майбутньому будинку за вигіднішою ціною. Формування внесків таких інвесторів зазвичай починається вже з початкової стадії — будівництва фундаменту. Хоча долучитися до проєкту можна і на пізніших етапах, розмір знижки на житло в такому випадку буде меншим [7].

Партнерство (або товариство) — це одна з організаційних форм ведення бізнесу, яка базується на об'єднанні майнових ресурсів кількох осіб, найчастіше у вигляді пайових внесків. У межах такої форми співпраці двоє чи більше учасників вкладають власне майно у спільну справу, набувають спільної власності, беруть участь в управлінні підприємством, розподіляють прибутки та разом відповідають за зобов'язання.

Зазвичай ТВР функціонують як закриті підприємства. Зміна складу учасників потребує згоди більшості наявних членів. Кількість учасників обмежена, а прибуток і права голосу розподіляються відповідно до розміру внеску кожного партнера.

Партнерства можуть бути як частиною малого бізнесу, де об'єднуються приватні особи, члени родини або близькі знайомі з обмеженим капіталом, так і

діяти у великому бізнес-середовищі у формі пайових об'єднань, кооперативів або народних підприємств.

Існують різні типи партнерств, зокрема (рис. 1.1):

- повне ТВР, де всі учасники несуть повну відповідальність за зобов'язання;
- товариство з обмеженою відповідальністю, де ризики обмежені сумою внеску;
- командитне (змішане) ТВР, що поєднує риси обох попередніх форм [7].

Рис. 1.1 – Порівняння різних видів Товариств

Хоча партнерства займають незначну частку в структурі ринкової економіки, вони мають певні переваги порівняно з індивідуальним підприємництвом (рис. 1.2).

Рис. 1.2 – Переваги і недоліки партнерства [6]

Приватне акціонерне товариство – це форма комерційної юридичної особи, що функціонує на основі акціонерного капіталу, однак передбачає обмежене коло осіб, які можуть володіти акціями, та обмеження щодо їх вільного обігу [8].

Публічне акціонерне товариство, натомість, - це компанія, акції якої доступні для широкого загалу інвесторів і можуть вільно купуватися або продаватися на фондовій біржі.

Відмінність між ПрАТ та ПАТ полягає у ключових особливостях їх структури, принципах роботи та правилах ведення діяльності. Основні відмінності окреслені на рис. 1.3.

Рис. 1.3 – Відмінності ПРАТ від ПАТ [8]

Підсумовуючи, ПрАТ та ПАТ суттєво відрізняються за ступенем доступності акцій, рівнем прозорості та регуляторними вимогами. ПрАТ має обмежене коло акціонерів і менші зобов'язання щодо публічності, тоді як ПАТ характеризується відкритою торгівлею акціями на біржі, суворішим наглядом і більш широким залученням інвесторів.

Розглянувши основні відмінності між публічними та приватними акціонерними товариствами, перейдемо до характеристик, які є спільними для обох форм (рис. 1.4).

Рис. 1.4 – Спільні ознаки ПРАТ і ПАТ [8]

Розрахунки з учасниками та засновниками на підприємствах можуть здійснюватися в різних формах залежно від типу підприємства, його внутрішніх умов та узгоджених умов у статутних документах. Але основним видом розрахунків є дивіденди.

Поняття ДВ трактується в різних нормативно-правових актах, залежно від сфери регулювання. У кожному з них наводиться своє визначення цього терміна з урахуванням специфіки фінансових, податкових чи корпоративних відносин.

У акціонерних товариствах виплата ДВ дозволена лише у формі грошових коштів — така вимога закріплена в законодавстві [9]. Натомість для інших господарських ТВР, зокрема товариств з обмеженою чи додатковою відповідальністю, законодавство не встановлює жорстких обмежень: ДВ зазвичай виплачуються грошима, але за умови одностайного рішення всіх учасників, які були присутні на загальних зборах, можливе використання й іншої форми виплат [10].

Рішення щодо нарахування та розміру ДВ за звичайними акціями приймається загальними зборами акціонерів. Такі виплати здійснюються з чистого ПР підприємства за підсумками року, а також можуть фінансуватися за

рахунок нерозподіленого ПР або резервів. Для акціонерів, які володіють привілейованими акціями, розмір ДВ визначається заздалегідь і закріплюється у статуті ТВР. Важливо, що акції одного виду і класу мають забезпечувати рівні дивідендні виплати для всіх власників.

У ТОВ або додатковою відповідальністю ДВ виплачуються лише з чистого ПР, і тільки тим учасникам, які володіли частками на момент ухвалення відповідного рішення. Сума виплат визначається пропорційно до частки кожного з учасників у статутному капіталі. Основою для обчислення ДВ є ПР, що залишається після виконання податкових та інших зобов'язань перед бюджетом.

У випадку, коли у АТ відсутній або недостатній чистий чи нерозподілений ПР, кошти на виплату ДВ за привілейованими АКЦ можуть бути залучені з резервного капіталу або спеціально створеного фонду.

Виплата ДВ власникам простих акцій має бути здійснена не пізніше ніж через пів року з дати прийняття відповідного рішення загальними зборами. Щодо привілейованих акцій – ці виплати повинні відбутися впродовж шести місяців після завершення звітного року, хоча збори засновників можуть передбачити коротший термін [10].

Наглядова рада або рада директорів ТВР визначає дату, на яку складається перелік акціонерів, що можуть отримати ДВ за простими ПКЦ, а також встановлює механізм їх виплати. Ця дата не може бути раніше ніж через 10 днів після узгодження рішення про виплату. Перелік акціонерів із правом на ДВ за привілейованими АКЦ формується щонайпізніше через місяць після завершення звітного періоду, з урахуванням положень, визначених у статуті.

Порядок нарахування і виплати ДВ може бути деталізований окремим внутрішнім документом ТВР. Компанія зобов'язана поінформувати акціонерів, що мають право на виплату, про терміни, суму та механізм отримання ДВ. У разі, якщо акціонер продав свої акції після формування переліку, але до моменту виплати, право на ДВ зберігається за тією особою, що була включена до списку.

У підприємствах, де частка в капіталі прямо або опосередковано належить державі, рішення про порядок розподілу ПР, включаючи виплату ДВ, ухвалюється вищим органом управління відповідно до чинного законодавства.

Для ТОВ або додатковою відповідальністю передбачено, що ДВ мають бути виплачені учасникам не пізніше шести місяців з дати прийняття рішення про це, якщо інше не визначено в статуті чи на загальних зборах.

Існують певні обмеження, за яких АТ не може ухвалювати рішення про виплату ДВ або проводити їх виплату за простими акціями. Розглянемо їх на рис. 1.5.

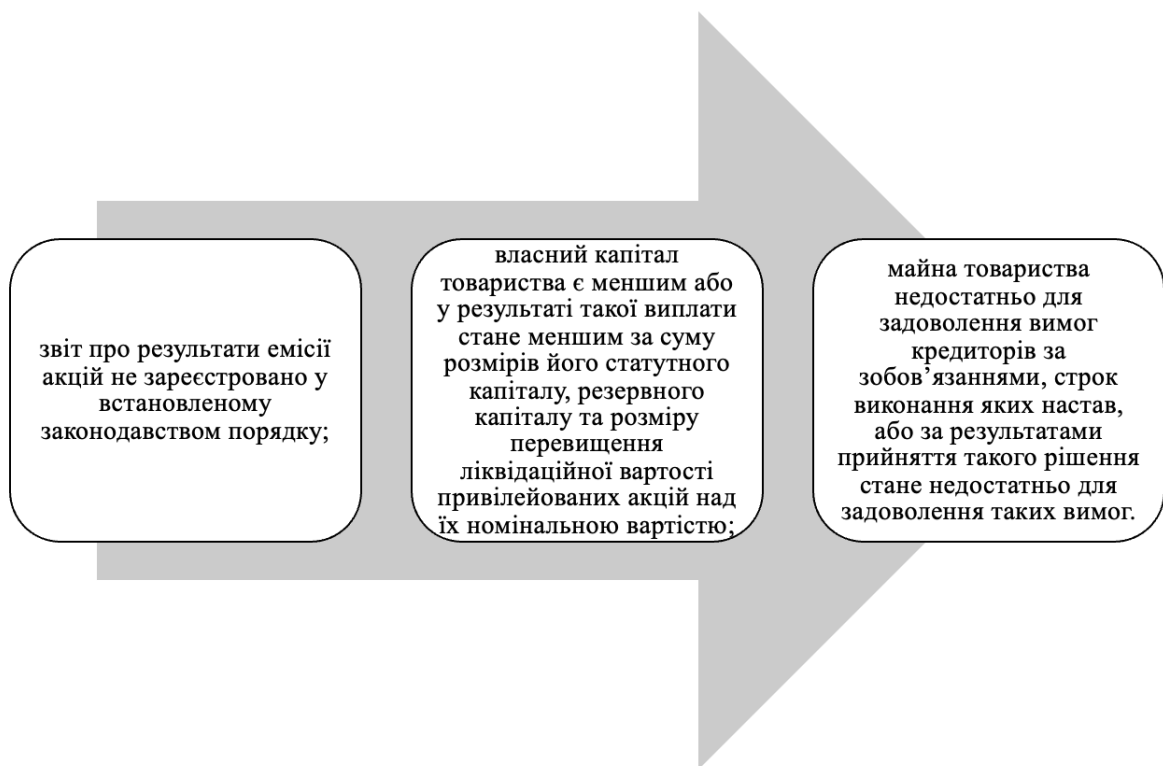

Рис. 1.5 – Обмеження виплат ДВ

Виплата ДВ за простими акціями АТ заборонена у випадках, окреслених на рис. 1.6.

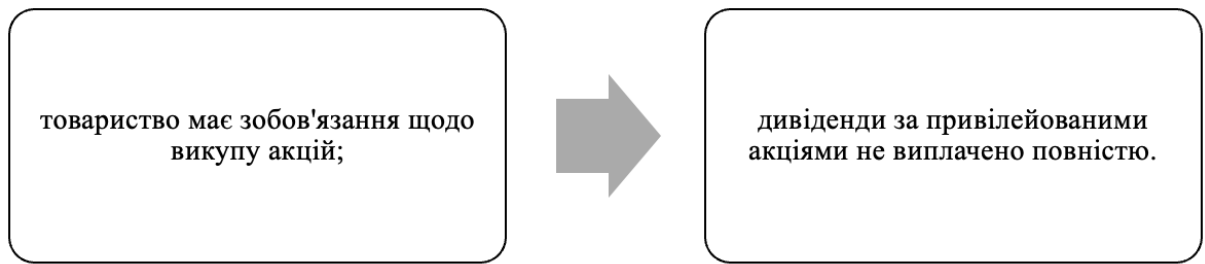

Рис. 1.6 – Заборона виплати ДВ простими акціями

АТ не може виплачувати ДВ за привілейованими АКЦ певного класу, поки не буде повністю виплачено ДВ за іншими привілейованими АКЦ, які мають пріоритет у черговості отримання виплат. Якщо акціонер отримав ДВ з порушенням цих правил і знав або повинен був знати про це, отримані кошти підлягають поверненню через суд [9].

Товариства не вправі приймати рішення про виплату ДВ або виплачувати їх у випадках, наведених на рис. 1.7.

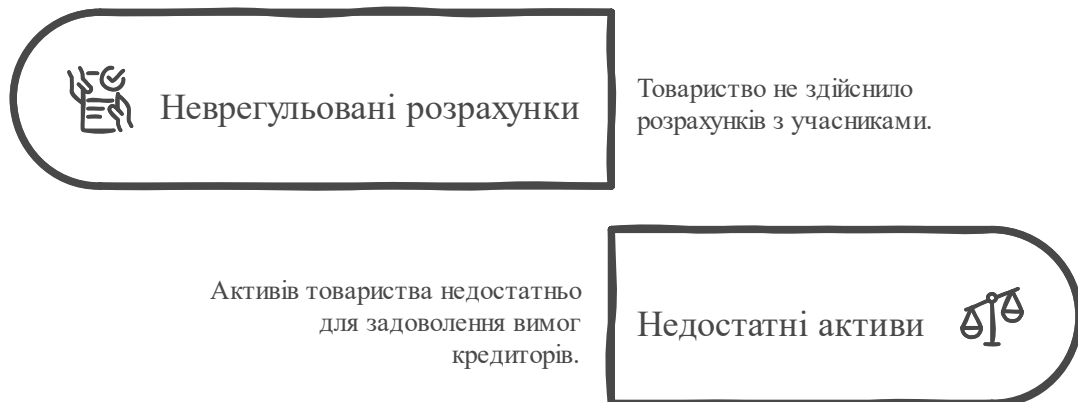

Рис. 1.7 – Обмеження на виплати ДВ

Отже, виплата ДВ у акціонерних та інших господарських ТВР регулюється чіткими правилами та обмеженнями. Рішення про їх виплату залежить від фінансового стану компанії, пріоритетів акціонерів, а також відповідності законодавчим вимогам. Недотримання цих норм може призвести до юридичних наслідків, зокрема, повернення неправомірно отриманих ДВ. Таким чином,

дотримання встановлених процедур гарантує законність та прозорість розподілу ПР між учасниками підприємства.

1.2 Особливості оподаткування розрахунків з учасниками

Управління виплатами дивідендів та розрахунками з учасниками підприємства є важливою складовою корпоративних відносин. Це питання регулюється численними нормативними актами, які визначають порядок виплати ДВ, обов'язки, права учасників, а також механізми захисту прав акціонерів та інших зацікавлених осіб. Важливо, щоб всі процеси, пов'язані з розподілом прибутку та виплатами дивідендів, відповідали вимогам законодавства і були прозорими для всіх учасників підприємства.

Наступна таблиця надає огляд основних нормативних актів, що регулюють питання ДВ та розрахунків з учасниками на підприємствах в Україні.

Табл. 1.2 – Інформація про нормативні акти, що регулюють обчислення розрахунків з учасниками на підприємствах

Цивільний кодекс України [13]	Загальні положення щодо прав учасників на отримання частки прибутку, виплати дивідендів, порядок виконання зобов'язань між учасниками. Статті Кодексу визначають основи корпоративних відносин та права учасників бізнесу щодо отримання доходу.
Податковий кодекс України [5]	Регулює порядок оподаткування дивідендів (якщо йдеться про фізичних осіб та юридичних осіб), встановлює ставки податків на дивіденди, а також порядок утримання та сплати податків на доходи, отримані від розподілу прибутку.
Закону України «Про господарські товариства» [14]	Регулює порядок виплати дивідендів у товариствах з обмеженою відповідальністю (ТОВ), визначає умови для виплати дивідендів, зокрема, коли вони можуть бути виплачені (за умови отримання прибутку) та порядок їх розподілу серед учасників.
Закон України «Про акціонерні товариства» [9]	Визначає порядок виплати дивідендів акціонерами (в залежності від класу акцій), строки та процедуру прийняття рішень щодо виплати дивідендів, обов'язки акціонерного товариства перед акціонерами щодо виплат дивідендів.

Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" [10]	Окреслює порядок розподілу дивідендів серед учасників ТОВ та ТДВ, визначає умови для прийняття рішення про виплату дивідендів на загальних зборах, а також права учасників на отримання частини прибутку підприємства.
Закон України «Про управління об'єктами державної власності» [15]	Регулює питання розподілу прибутку та виплати дивідендів для підприємств, в яких є державна частка. Зокрема, порядок утримання державної частки в акціонерних товариствах і вплив на виплату дивідендів з цієї частки.
Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 02.07.2013 року № 725 "Про затвердження Порядку нарахування пені на суму дивідендів на державну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством, у статутному капіталі якого є корпоративні права держави, та господарським товариством, 50 і більше відсотків акцій (часток) якого знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави якого становить 100 відсотків" [16]	Регулює нарахування пені на дивіденди, несвоєчасно сплачені господарськими товариствами з державними корпоративними правами. Порядок нарахування пені та відповідальність за порушення термінів виплати дивідендів.
Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 28 квітня 2023 року № 475 "Щодо порядку виплати акціонерним товариством дивідендів" [17]	Окреслює порядок та вимоги щодо виплати дивідендів акціонерними товариствами, зокрема регулює порядок оприлюднення рішень про виплату дивідендів, строки та механізми виплат.
Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 29.09.2011 року № 1376 "Про затвердження Порядку формування та використання спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями" [18]	Регулює порядок формування та використання спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями, встановлює механізм накопичення коштів для дивідендних виплат.
Постанова Пленуму Вищого Господарського суду від 25.02.2016 року № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» [19]	Регулює питання практики вирішення спорів щодо прав учасників на отримання дивідендів, визначення порядку виплат, у разі порушення їх прав, а також порядок визнання неправомірних рішень по дивідендах.

Під час нарахування ДВ вони оподатковуються ПДФО. Для якісного розуміння змісту ПДФО варто детально окреслити його ключові елементи.

Склад платників ПДФО визначено ст. 162 ПКУ [5] та схематично представлено на рис. 1.8.

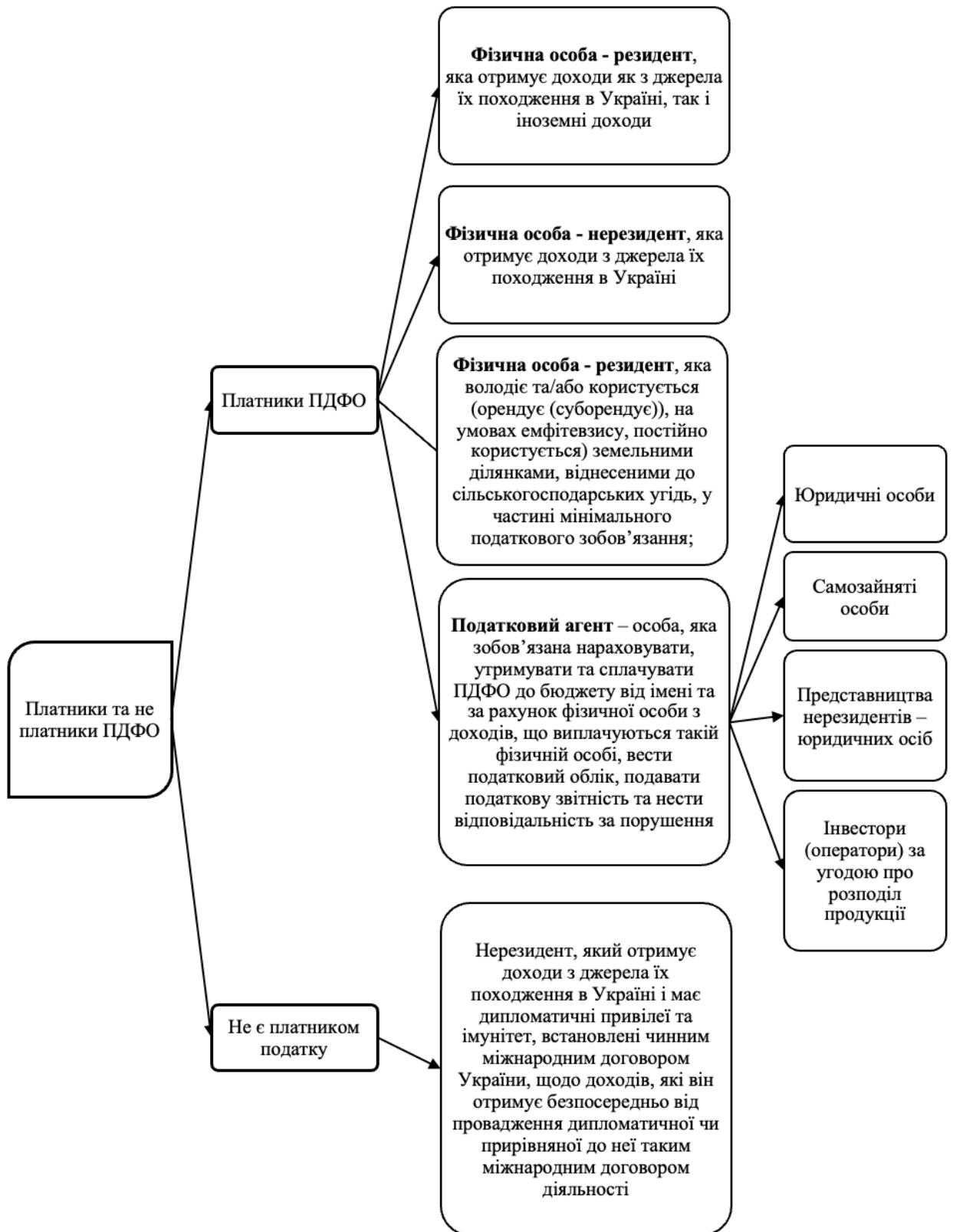

Рис. 1.8 – Платники ПДФО [5]

Об'єкти оподаткування ПДФО ілюструються на рисунку 1.9.

Рис. 1.9 – Об'єкт оподаткування ПДФО [5]

Серед об'єктів оподаткування ПДФО виділяють категорії загального місячного та річного оподаткованого доходу. Тому в подальшому тексті доцільно детальніше проаналізувати зміст цих понять (див. рис. 1.10).

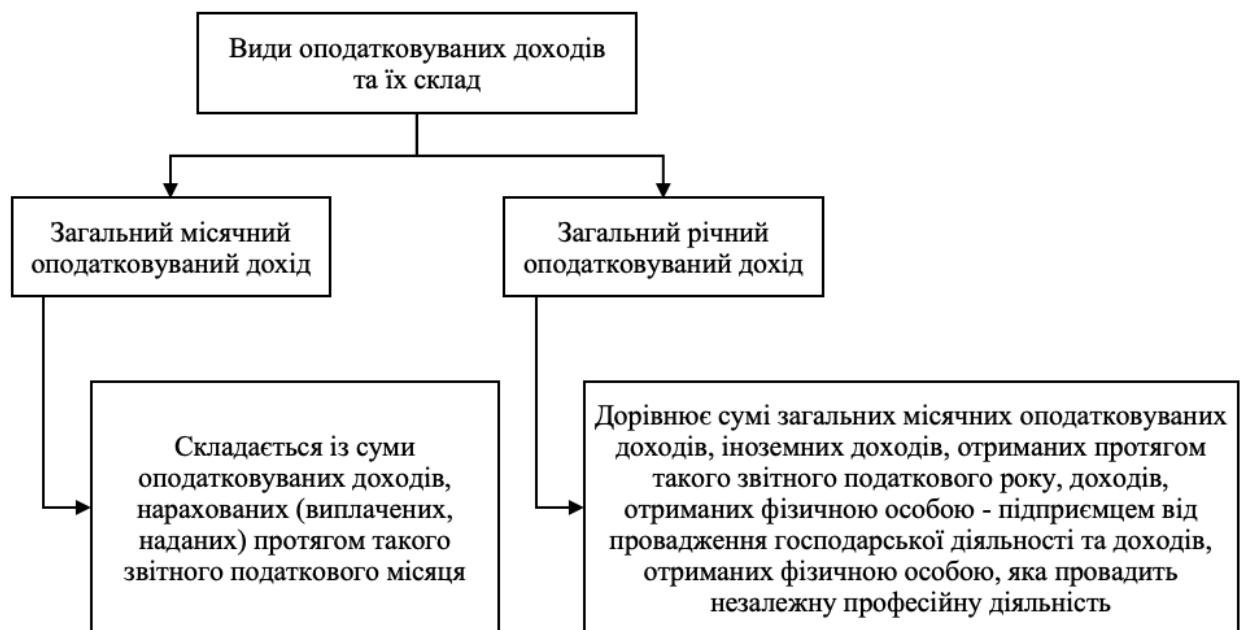

Рис. 1.10 – Доходи платників ПДФО [5]

Також варто детально розглянути компоненти місячного доходу (див. рис. 1.11).

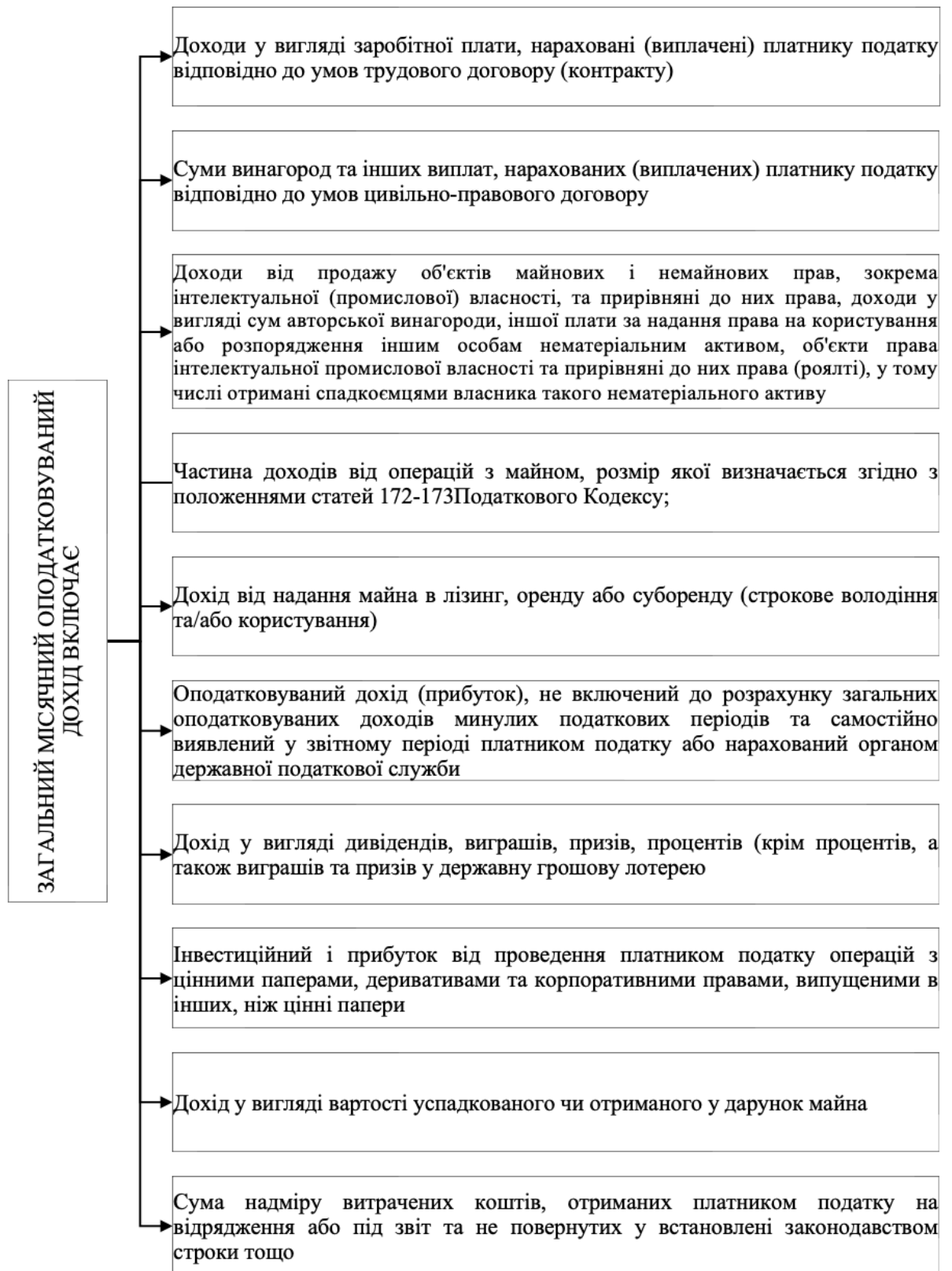

Рис. 1.11 – Склад загального доходу платників ПДФО [5]

Перераховані поняття є важливими при формуванні бази для оподаткування ПДФО. Визначення цієї бази представлено на рисунку 1.12.

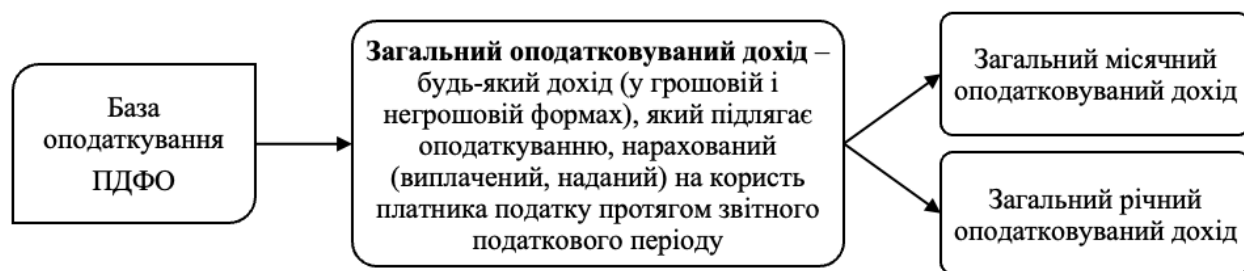

Рисунок 1.12 – База оподаткування ПДФО [5]

Особливі правила застосування ставок ПДФО ілюструються на рисунку 1.13.

Рис. 1.13 – Ставки ПДФО [5]

Таким чином, охарактеризовано основні елементи щодо оподаткування ПДФО.

Ставка ПДФО при нарахуванні ДВ залежить від податкового режиму юридичної особи, яка їх нараховує. Якщо ТОВ працює на загальній системі оподаткування – ставка становить 5%. Якщо ТОВ перебуває на спрощеній системі – ставка становить 9%.

Наприклад, якщо в 2024 році компанія була на єдиному податку, а в 2025 перейшла на загальну систему, то ДВ, нараховані у 2025 році за ПР 2024 року, будуть оподатковуватися за ставкою 5%. І навпаки: якщо ПР отримано в 2024 на

загальній системі, а з 01.01.2025 ТОВ перейшло на єдиний податок, ДВ, нараховані у 2025 році за 2024, оподатковуються за ставкою 9%.

Якщо ДВ були нараховані в 2024 році (ТОВ на загальній системі) і ПДФО було утримано за ставкою 5%, а виплата ДВ відбулась у 2025 році, коли компанія вже на єдиному податку, ставка ПДФО не змінюється — вона залишається 5%. Це пояснюється тим, що податок сплачується в момент нарахування, а не виплати ДВ.

Щодо військового збору (ВЗ), його нарахування, утримання та сплата здійснюються відповідно до розділу IV ПКУ. Військовий збір також стягується одноразово при нарахуванні ДВ за ставкою, що діяла на момент їх нарахування, навіть якщо ДВ виплачуються за минулі роки.

З 1 грудня 2024 року і до завершення воєнного стану ставка ВЗ становить 5%. Якщо ДВ були нараховані до 1 грудня 2024 року, вони підлягають оподаткуванню військовим збором за ставкою 1,5% незалежно від дати фактичної виплати.

Щодо єдиного соціального внеску, то він не нараховується на дивіденди.

Таким чином, оподаткування розрахунків з учасниками є складною і водночас важливою складовою фінансово-господарської діяльності підприємства. Особливості податкового обліку таких операцій залежать від форми виплат, податкового статусу підприємства, а також виду отримувача. Застосування різних ставок ПДФО і військового збору, необхідність врахування дати нарахування, а не виплати доходу, потребують від підприємств чіткого дотримання чинного законодавства та уважності в оформленні документів.

2 АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ ІЗ УЧАСНИКАМИ НА ПРАТ «ЦГЗК»

2.1 Аналіз діяльності та облікової політики ПРАТ «ЦГЗК»

Приватне акціонерне товариство «ЦГЗК» засноване на підставі Статуту (додаток А) без визначеного терміну діяльності. Це юридична особа, що діє відповідно до чинного законодавства України. ПрАТ «ЦГЗК» володіє окремим майном, має власний баланс, банківські рахунки та фірмовий знак для виробництва товарів і надання послуг. Товариство має право випускати акції, облігації та інші цінні папери.

Статутний капітал Товариства становить 296 635 000 грн, розподілений на 1 186 540 акцій номіналом 0,25 грн кожна.

Права Товариства наведені на рис. 2.1.

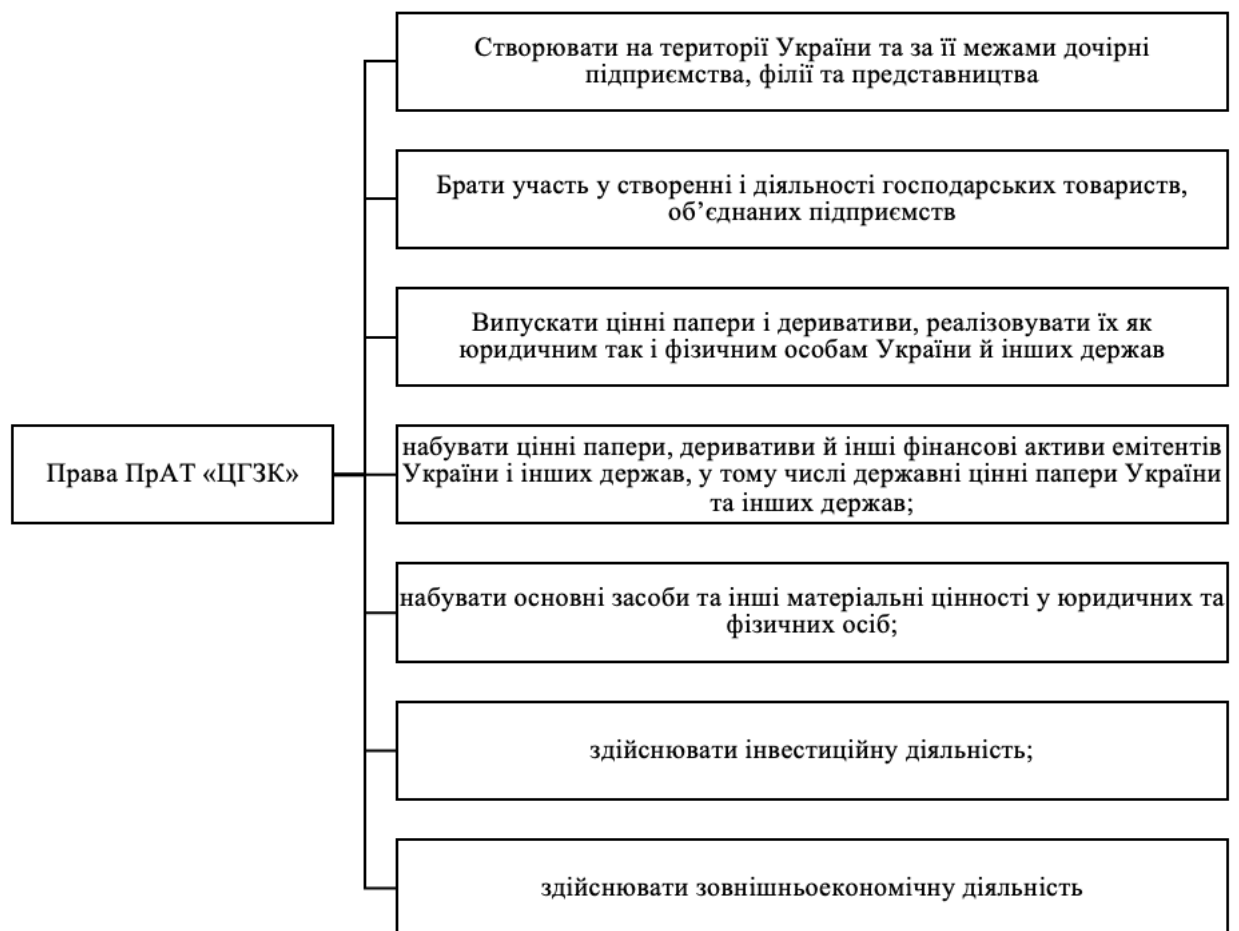

Рис. 2.1 – Права ПрАТ «ЦГЗК»

Акції — це вид цінних паперів, що надають їх власникам право брати участь в управлінні компанією та отримувати частину її ПР у вигляді ДВ. Завдяки випуску АКЦ компанія може залучати додаткові інвестиції, які використовуються для розвитку бізнесу, фінансування нових проектів та покриття інших потреб. Облігації, натомість, є борговими зобов'язаннями компанії перед інвесторами. Випускаючи облігації, компанія отримує кредитні кошти з обіцянкою виплатити відсотки та повернути основну суму у визначений термін [9]. Такий спосіб фінансування часто вигідніший, коли вартість обслуговування боргу нижча за витрати на емісію нових АКЦ. Детальніше про характеристики АКЦ та облігацій ПрАТ «ЦГЗК» на рис. 2.2.

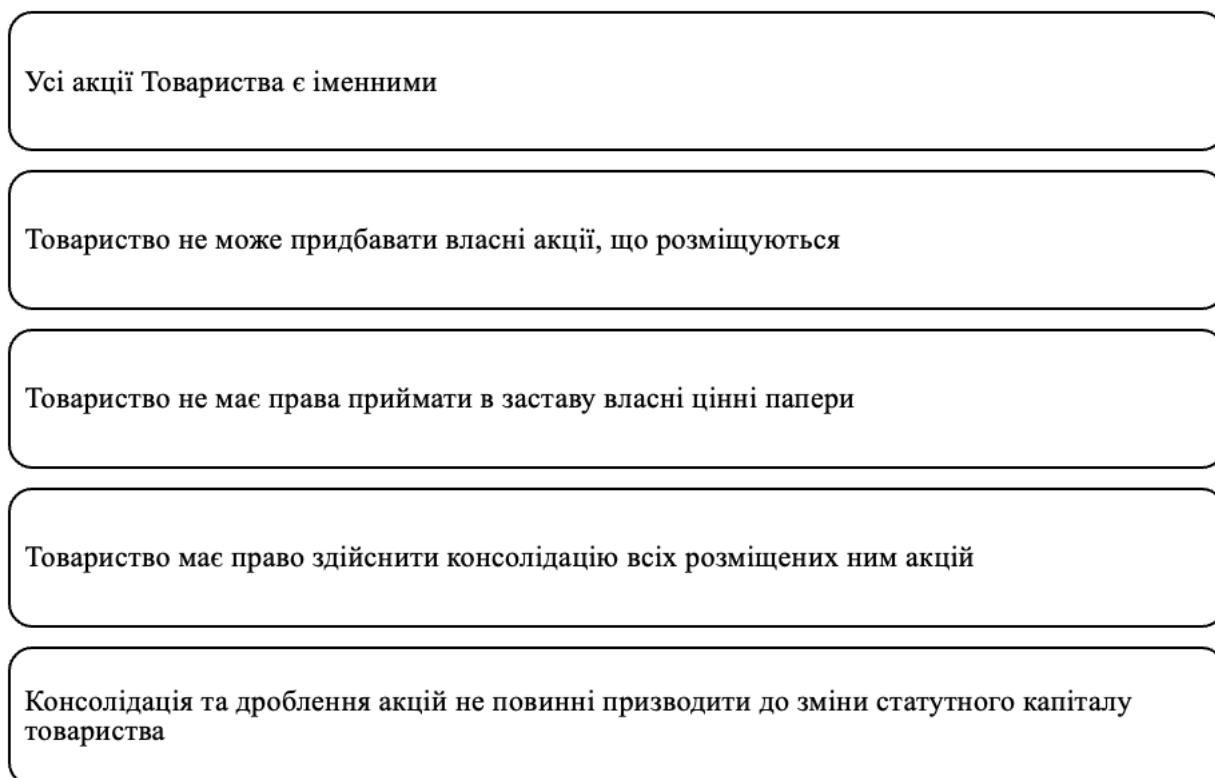

Рис. 2.2 – Акції і облігації на Товаристві

Власники АКЦ мають право отримувати точну інформацію щодо фінансового стану компанії, її господарської діяльності та ключових стратегічних кроків. Далі розглянемо додаткові права та обов'язки акціонерів ПрАТ «ЦГЗК».

Рис. 2.3 – Права акціонерів ПрАТ «ЦГЗК»

Товариство здійснює свою діяльність, використовуючи власне майно. ПрАТ «ЦГЗК» володіє майном, що включає внески до статутного капіталу, отримані доходи та інші активи. Варто детальніше розглянути склад цього майна (див. рис. 2.4).

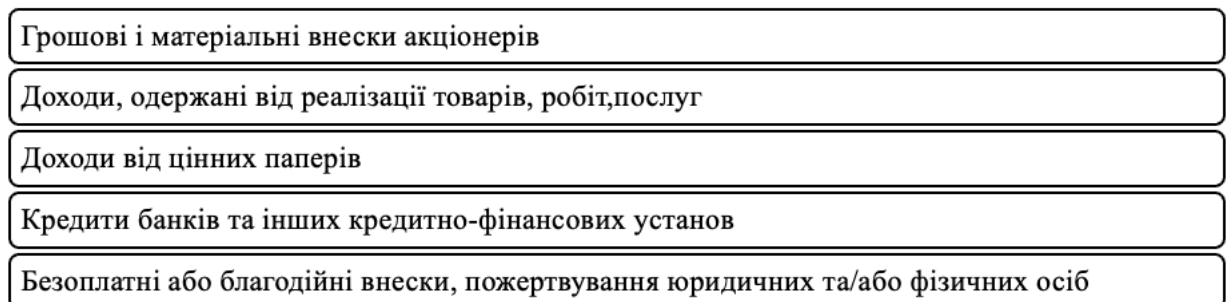

Рис. 2.4 – Майно ПрАТ «ЦГЗК»

До основних напрямків діяльності ПрАТ «ЦГЗК» належать:

- відкритий видобуток залізної руди;
- підземний видобуток залізної руди;
- збагачення залізної руди з виробництвом концентрату, окатишів та іншої продукції;
- розробка родовищ коксового вугілля;
- підготовка коксу та реагентів;
- виробництво вагонних ремонтів;
- зберігання сировини, готової продукції та інших матеріалів;
- проведення технічного аналізу і контролю.

Таким чином, наведено основні напрямки роботи ПрАТ «ЦГЗК».

Аналіз проведено на підставі фінансових звітів за 2021–2022 роки (додатки Б-Г).

У 2022–2024 роках діяльність ПрАТ «ЦГЗК» супроводжувалася значними коливаннями фінансово-економічних показників. Підприємство зазнало суттєвого погіршення прибутковості: фінансовий результат у 2023 році зменшився більш ніж на половину, а у 2024 році продовжив знижуватись. Чистий фінансовий результат у 2023 році став від'ємним, що говорить про збиткову діяльність, хоча у 2024 році збитки скоротились, проте залишилися значними. Також спостерігалася динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості: дебіторка знизилася у 2023 році, але вже наступного року знову зросла, а кредиторка зростала поступово, що вказує на погіршення платіжної дисципліни і збільшення боргового навантаження.

Дохід у 2023 році суттєво зменшився, однак у 2024 році продемонстрував зростання, що підтверджує спроби відновлення обсягів діяльності. Валовий прибуток зазнав різкого падіння у 2023 році, але вже у 2024 році його вдалося суттєво наростити, хоча він ще не досяг рівня 2022 року. Збільшення собівартості продукції у 2024 році та стрімке зростання витрат на збут негативно вплинули на загальний фінансовий результат. Водночас спостерігалось скорочення інших операційних доходів та витрат, що вказує на зменшення обсягів додаткових джерел прибутку.

Табл. 2.1 – Аналіз основних показників ПРАТ ЦГЗК

Найменування показника	Одиниця вимірювання	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення (+; –)		Відносне відхилення, %	
					2023 р. від 2022 р.	2024 р. від 2023 р.	2020 р. від 2019 р.	2021 р. від 2020 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	тис. грн	9 616 171,00	6 652 941,00	8 872 042,00	-2 963 230,00	2 219 101,00	-30,82	33,36
Кредиторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	тис. грн	2 287 320,00	2 407 699,00	3 312 255,00	120 379,00	904 556,00	5,26	37,57
Первісна вартість основних засобів	тис. грн	12 323 045,00	12 718 697,00	10 753 522,00	395 652,00	-1 965 175,00	3,21	-15,45
Знос основних засобів	тис. грн	5 479 116,00	6 547 180,00	434 687,00	1 068 064,00	-6 112 493,00	19,49	-93,36
Залишкова вартість основних засобів	тис. грн	6 843 929,00	6 171 517,00	10 318 835,00	-312 412,00	4 147 318,00	-9,82	67,20
Чисельність працюючих	особи	4 053	3 808	3 484	-245	-324	-6,04	-8,51
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	тис. грн	14 354 012,00	9 852 828,00	15 830 022,00	-4 501 184,00	5 977 194,00	-31,39	60,66

Собівартість наданих послуг	тис. грн	9 726 718,00	8 852 917,00	12 567 425,00	-873 801,00	3 804 508,00	-8,98	41,96
Валовий прибуток	тис. грн	4 627 294,00	999 911,00	3 262 597,00	-3 627 383,00	2 262 686,00	-78,39	226,29
Інші операційні доходи	тис. грн	1 443 309,00	1 054 037,00	360 258,00	-389 272,00	-693 779,00	-26,97	-65,82
Адміністративні витрати	тис. грн	162 309,00	169 514,00	131 091,00	7 205,00	-38 423,00	4,44	-22,67
Витрати на збут	тис. грн	2 013 251,00	1 860 415,00	3 653 173,00	-152 836,00	1 792 758,00	-7,59	96,36
Інші операційні витрати	тис. грн	884 946,00	1 250 311,00	351 635,00	365 365,00	-898 676,00	41,29	-71,88
Фінансовий результат від операційної діяльності	тис. грн	3 010 097,00	1 226 292,00	513 044,00	-1 783 805,00	-713 248,00	-59,26	-58,16
Чистий фінансовий результат	тис. грн	2 117 831,00	- 1 326 661,00	- 648 004,00	-3 444 492	678 657,00	- 162, 64	-51,16

У структурі основних засобів відбулося зниження первісної вартості та зносу, внаслідок чого зросла їх залишкова вартість. Це може бути результатом переоцінки або оновлення активів. Чисельність персоналу протягом трьох років скорочувалась, що ймовірно є результатом оптимізації витрат, однак несе ризики для стабільності виробничого процесу. Загалом, фінансово-господарська діяльність підприємства характеризується нестабільністю та потребує впровадження ефективних заходів для зменшення витрат, стабілізації фінансового стану і підвищення рентабельності.

Процес організації БО на підприємствах — це сукупність методів і заходів, які забезпечують ефективне функціонування облікової системи та її розвиток у майбутньому. Цей процес включає систематичне впорядкування та покращення структури БО, а також організацію його роботи в різних часових і просторових умовах.

Для правильної організації БО необхідно застосовувати цілісний підхід, враховуючи важливі принципи, такі як всебічність, цілісність системи, взаємозв'язки між її елементами, ієрархічність, динамічність та проактивність.

Стандартна організаційна структура ПрАТ «ЦГЗК» є типовою для подібних підприємств. У ній бухгалтерська служба підпорядковується безпосередньо керівнику компанії. Застосовується лінійна структура управління, де бухгалтери працюють під керівництвом головного бухгалтера. Організація БО на підприємстві відповідає вимогам законодавства, національних стандартів БО та наказу щодо організації БО (дод. Г), який було затверджено наказом керівника від 01.01.2020 року.

Структура ведення БО визначається формою його організації у внутрішньому підрозділі під керівництвом головного бухгалтера і враховує особливості діяльності підприємства. На ПрАТ «ЦГЗК» використовується автоматизована система БО, де база даних створюється і обробляється за допомогою програмного забезпечення «1С:Бухгалтерія». Особливості організації БО представлені на рис. 2.5.

Основні засоби обліковуються за справедливою вартістю мінус подальша амортизація та знецінення.

Амортизація основних засобів розраховується прямолінійним методом, щоб зменшити їх вартість до ліквідаційної вартості протягом строку їх експлуатації.

Незавершене будівництво являє собою аванси за основні засоби та вартість основних засобів, будівництво яких ще не завершено. Амортизація на такі активи не нараховується до їх введення в експлуатацію.

Фінансові активи та зобов'язання первісно обліковуються за справедливою вартістю плюс витрати на проведення операції.

Товарно-матеріальні запаси показані за первісною вартістю або чистою вартістю реалізації, залежно від того, яка з них нижча.

Дебіторська заборгованість з основної діяльності та інша дебіторська заборгованість спочатку обліковуються за справедливою вартістю, а надалі оцінюються за амортизованою вартістю з використанням методу ефективної відсоткової ставки за вирахуванням резерву на знецінення.

Дебіторська заборгованість з основної діяльності та інша дебіторська заборгованість, умови якої переглянуті, враховується за амортизованою вартістю на підставі нової структури переглянутих грошових потоків. Відповідні прибуток або збитки визнаються у звіті про фінансові результати на дату перегляду, які згодом амортизуються за методом ефективної відсоткової ставки.

Доходи оцінюються за справедливою вартістю отриманої винагороди або коштів, які повинні бути отримані за продані товари та надані послуги в ході звичайної діяльності Компанії. Виручка від реалізації відображається без ПДВ і знижок.

Рис. 2.5 – Характеристика обліку ПрАТ «ЦГЗК»

Керівники бухгалтерської служби ПрАТ «ЦГЗК» щоденно виконують свої посадові обов'язки відповідно до вимог, прописаних у їхніх посадових інструкціях, з якими вони ознайомлені і підтверджують це підписом. Цей документ містить опис прав і обов'язків бухгалтера, його цілей, завдань, функцій, а також інструментів і методів управління. Основні функції бухгалтера ПрАТ «ЦГЗК» наведені на рис. 2.6.

Рис. 2.6 – Обов'язки працівників бухгалтерії згідно інструкції

Що стосується якості роботи бухгалтерів ПрАТ «ЦГЗК», слід зазначити, що всі вони мають відповідну вищу освіту, володіють навичками роботи з інформаційними системами, які застосовуються для ведення БО на підприємстві, а також активно використовують Інтернет і профільну літературу для поглиблення своїх знань. Для підвищення кваліфікації вони беруть участь у вебінарах і семінарах.

Керівник бухгалтерської служби виступає як координатор між технологічними відділами підприємства. Виконуючи свої обов'язки, головний бухгалтер отримує інформацію від керівників підрозділів, видає розпорядження, готує проекти наказів і керує організацією документообігу. Усі його накази щодо організації БО на підприємстві мають обов'язкову силу.

На рис. 2.7 показано взаємозв'язок бухгалтерії з іншими підрозділами підприємства.

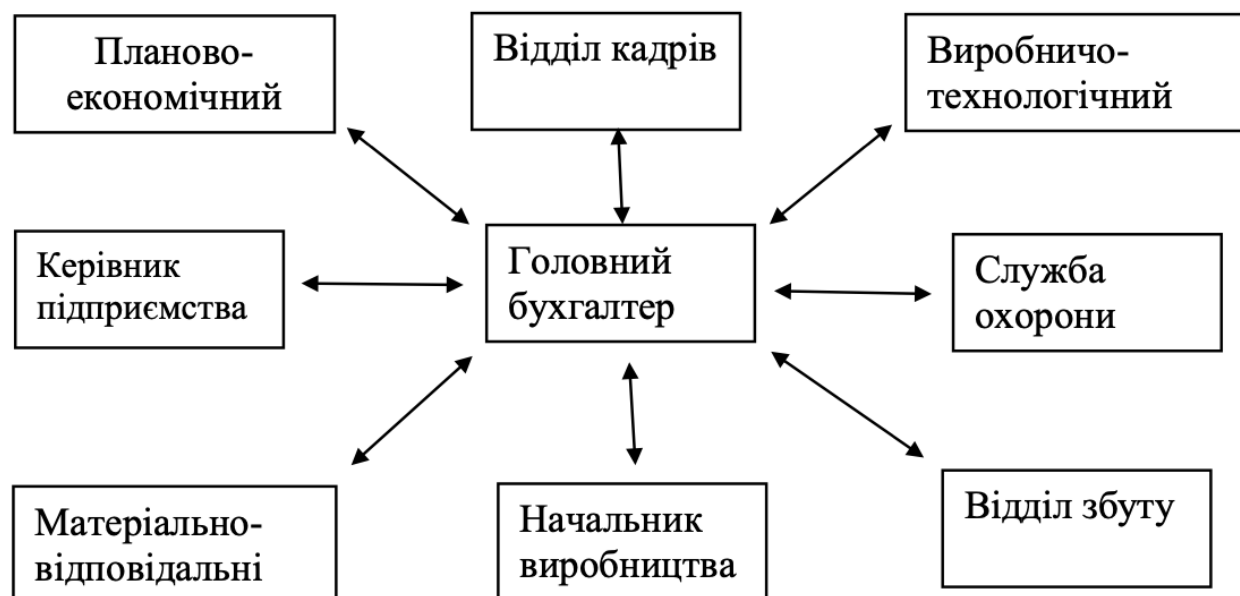

Рис. 2.7 – Взаємодія бухгалтерії з різними відділами ПрАТ «ЦГЗК»

Таким чином, бухгалтерська служба займає ключове місце в діяльності ПрАТ «ЦГЗК». Вона підтримує тісні зв'язки з усіма відділами підприємства. Робота облікового підрозділу ведеться згідно з чинними нормативними

вимогами, а організація обліку відповідає законодавчим стандартам. ПрАТ «ЦГЗК» забезпечене кваліфікованими фахівцями.

2.2 Бухгалтерський облік розрахунків з учасниками на ПрАТ «ЦГЗК»

Згідно з українським законодавством, первинні документи, які пов'язані з обліком розрахунків з учасниками (власниками, акціонерами, засновниками підприємства), використовуються для підтвердження здійснених господарських операцій, що стосуються внесків до статутного капіталу, виплати дивідендів, повернення часток, тощо. детальний перелік первинних документів, які оформлюються при нарахуванні та виплаті ДВ наведений на рис. 2.8.

Порівняння документів про виплату дивідендів

Характеристика	Протокол загальних зборів	Розрахунок дивідендів	Бухгалтерська довідка	Платіжні документи	Відомість нарахування дивідендів
 Функція	Підстава для виплати дивідендів	Обчислює частку кожного учасника	Відображає операцію в бухгалтерському обліку	Переводить дивіденди учасникам	Фіксує виплату дивідендів
 Зміст	Розподіл чистого прибутку	Частка кожного учасника	Немає	Банківські перекази або готівкові виплати	Факт виплати
 Форма	Містить ключові деталі дивідендів	Вільна форма, затверджена компанією	Немає	Платіжне доручення або готівковий чек	Вільна форма

Рис. 2.8 – Перелік первинних документів виплати ДВ

Також існують інші документи, які пов'язані з виплатою ДВ. Платіжні доручення на сплату податків оформлюються окремо для перерахування ПДФО та військового збору до бюджету. Такі доручення є обов'язковими для виконання податкових зобов'язань, які виникають під час виплати дивідендів фізичним особам.

Журнал обліку реєстрації виплат дивідендів не є обов'язковим документом, однак його ведення доцільне з позиції внутрішнього контролю. У ньому хронологічно фіксуються всі рішення про виплату дивідендів, дати їх

здійснення, суми, способи виплати та дані про отримувачів. Це дозволяє систематизувати інформацію та забезпечити прозорість виплат.

У випадку, коли дивіденди виплачуються не грошима, а натурою (наприклад, товарами, послугами чи іншим майном), необхідно скласти акт приймання-передачі майна, який підтверджує факт передачі активів акціонеру або учаснику. Така виплата також потребує обов'язкової оцінки вартості переданого майна, а в окремих випадках – відображення ПДВ, якщо передача вважається постачанням згідно з податковим законодавством.

Рахунок 67 використовується для обліку операцій з учасниками та засновниками підприємства, пов'язаних із розподілом власного капіталу (наприклад, ДВ або поверненням внесків), а також для обліку коштів клієнтів фінансових установ (окрім банків) і зобов'язань за випущеними електронними грошима.

Збільшення заборгованості підприємства перед засновниками, учасниками та клієнтами відображається по кредиту цього рахунку, а зменшення або погашення – по дебету, включаючи випадки реінвестування доходів.

В аналітичному обліку ведеться розподіл за кожним учасником або засновником, видами виплат, а також за кожним клієнтом — як юридичною, так і фізичною особою, що користується фінансовими послугами (окрім банків), та користувачами електронних грошей.

Складові рахунку 67 наведено на рис. 2.9.

Облік на субрахунках 67 рахунку

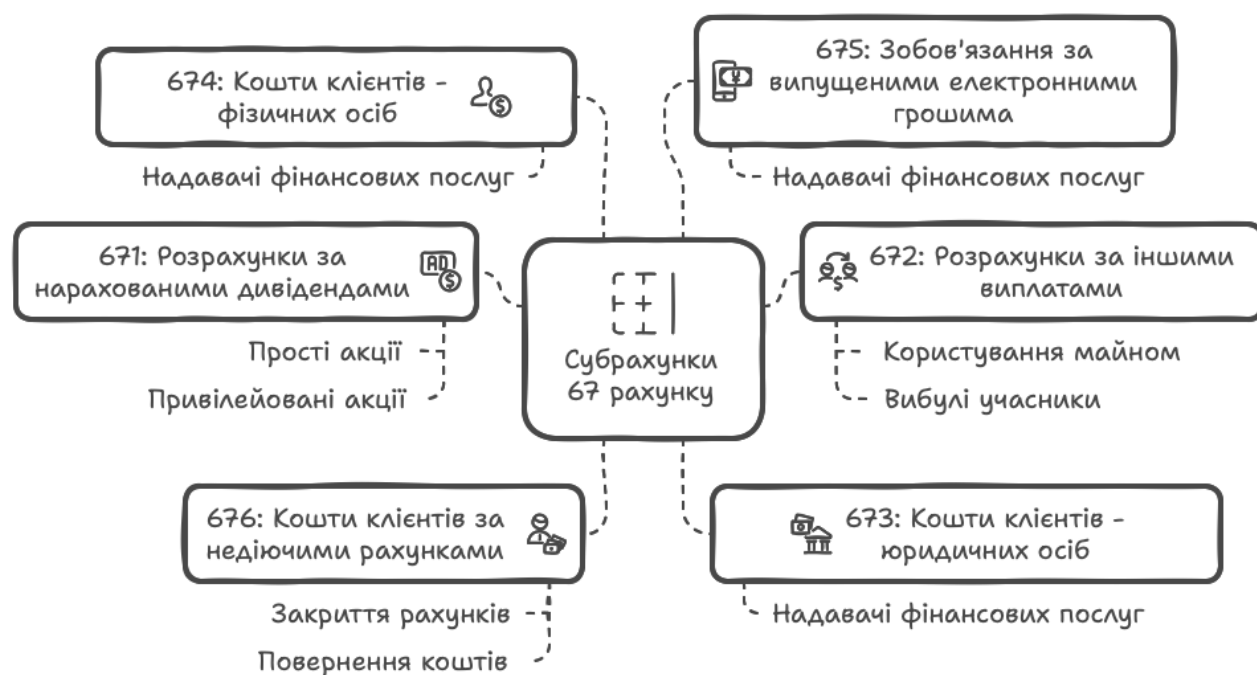

Рис. 2.9 – Характеристика 67 рахунку [15]

Розглянемо облік розрахунків з учасниками на прикладі ПрАТ «ЦГЗК».

ПрАТ «ЦГЗК» за підсумками 2024 року прийняло рішення виплатити ДВ юридичним особам на загальну суму 94 923 200 грн. Виплата здійснюється до сплати податку на прибуток, тому емітент повинен нарахувати та сплатити авансовий внесок із цього податку.

Табл. 2.2 – Облік нарахування і виплати ДВ у емітента

№	Господарська операція	Дт	Кт	Сума
Облік у емітента – «нараховувача»				
1	виділено частину прибутку для подальшого нарахування дивідендів	441	443	94 923 200,00
2	нараховані дивіденди юрособі	443	671.1	31 641 066,67
3	сплачений авансовий внесок з податку на прибуток	641.3	311	17 086 176,00
4	виплачені дивіденди юрособі	671.1	311	31 641 066,67

Далі дослідимо як можуть нараховуватись і виплачуватись ДВ фізичній особі. Приватне акціонерне товариство за підсумками року прийняло рішення виплатити дивіденди фізичним особам на загальну суму 63 282 133,33 грн. Виплата буде здійснюватися у грошовій формі. Частина учасників прийняла рішення реінвестувати дивіденди у статутний капітал, при цьому пропорції

участі між акціонерами не змінюються, тому така операція не підлягає оподаткуванню ПДФО та ВЗ.

Табл. 2.3 – Відображення дивідендних виплат фізособам

№	Господарська операція	Дт	Кт	Сума
Звичайне нарахування дивідендів 2 фізичним особам разом				
1	розподілений прибуток для виплати дивідендів	441	443	31 641 066,66
2	нараховані дивіденди учасникам-фізособам	443	671.2.1, 671.2.2	31 641 066,66
3	утриманий ПДФО з суми дивідендів	671.2.1, 671.2.2	641.1	1 582 053,33
4	утриманий ВЗ з суми дивідендів	671.2.1, 671.2.2	642	474 616,00
5	сплачені дивіденди	671.2.1, 671.2.2	311	29 584 397,33
6	сплачений ПДФО з дивідендів	641.1	311	1 582 053,33
7	сплачений ВЗ з дивідендів	642	311	474 616,00
Реінвестиція дивідендів – без зміни пропорцій між 2 учасниками				
1	Розподілений прибуток для виплати дивідендів	441	443	31 641 066,67
2	Нараховані дивіденди учасникам-фізособам	443	404	31 641 066,67
3	Зареєстровано зміни розміру СК	46	401	31 641 066,67
4	Проведений взаємозалік заборгованості за внесками до СК та боргу за дивідендами	404	46	31 641 066,67

Окрім правильного бухгалтерського обліку, підприємство повинне своєчасно та коректно відобразити нараховані і виплачені дивіденди у податковій звітності. Це важливо як для уникнення штрафів, так і для дотримання законодавчих вимог.

Існують випадки, коли ДВ нараховуються фізичним особам, оскільки підприємство виконує функцію податкового агента і зобов'язане не лише утримати, а й відзвітувати про сплату ПДФО та військового збору.

Розглянемо, як саме дивіденди відображаються у податковій звітності в Україні згідно з чинними нормами на рис. 2.10.

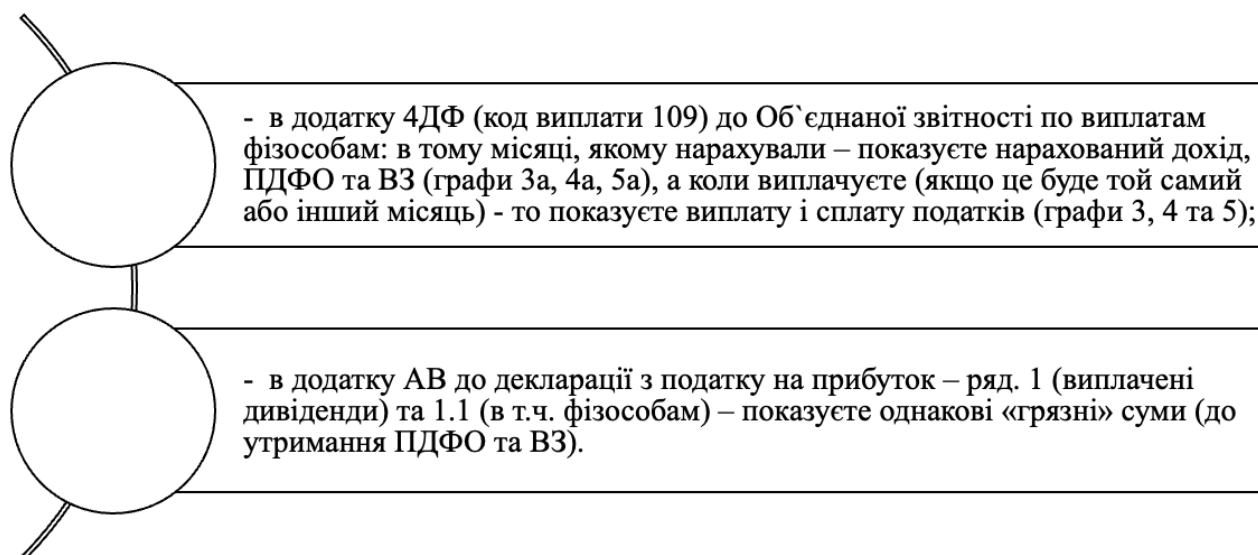

Рис. 2.10 – Віддзеркалення ДВ у звітності

Таким чином, облік дивідендів у ПрАТ «ЦГЗК», передбачає документальне підтвердження всіх операцій: рішення зборів, бухгалтерські довідки, платіжні доручення, акти тощо. При виплаті фізичним особам підприємство зобов'язане утримати та сплатити ПДФО і військовий збір, а також відобразити ці суми у звітності. Виплати можуть здійснюватися у грошовій або натуральній формі, а також шляхом реінвестиції у статутний капітал. Облік ведеться аналітично на рахунку 67 – окремо за кожним учасником. Журнал обліку виплат дивідендів хоч і необов'язковий, але корисний для внутрішнього контролю. Приклад ПрАТ «ЦГЗК» демонструє повний цикл оформлення та відображення дивідендних операцій у бухобліку та податковій звітності.

2.3 Проблемні аспекти обліку (та/або оподаткування, контролю) розрахунків з учасниками та можливі шляхи їх вирішення

У господарській діяльності підприємств, особливо корпоративного типу (акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю), важливе місце посідають розрахунки з учасниками. Вони охоплюють широкий спектр операцій – від внесків до статутного капіталу, до нарахування та сплати ДВ.

Незважаючи на чітке нормативне регулювання, практика виявляє низку проблем у сфері обліку, оподаткування та контролю таких розрахунків.

Однією з основних проблем є нестабільність податкового законодавства. Наприклад, умови оподаткування дивідендів для фізичних та юридичних осіб різняться не лише за ставками податків, а й за методами обчислення авансових внесків із податку на ПР. Такі відмінності ускладнюють планування розрахунків з учасниками, зумовлюють ризики неправильного відображення в обліку, помилок у деклараціях та штрафних санкцій.

Не менш складним залишається облік дивідендів, особливо в ситуаціях реінвестування або участі в капіталі. Метод участі в капіталі, передбачений для обліку інвестицій в асоційовані підприємства, часто викликає труднощі через складність розрахунків і потребу в аналітичній інформації про зміну власного капіталу об'єкта інвестування. Підприємства, які не мають достатньої облікової аналітики або обмежені в доступі до первинних документів, ризикують неправильно визнати дохід або спотворити фінансові результати.

Додатково ускладнює облік розрахунків із засновниками форма виплати дивідендів. Якщо вона здійснюється не грошовими коштами, а у натуральній формі – товарами, послугами чи майном – виникає потреба в додаткових документах (актах приймання-передачі, оцінках майна), а також у правильному визначенні бази оподаткування, зокрема з ПДВ. У таких ситуаціях підприємства часто нехтують вимогою обов'язкової оцінки вартості або невірно визначають її ринкову ціну, що загрожує претензіями з боку контролюючих органів.

Ще одним викликом є облік операцій, пов'язаних зі збільшенням статутного капіталу за рахунок реінвестованих дивідендів. Існує дві поширені схеми: через нарахування дивідендів з подальшим взаємозаліком та напрямку через рахунок 404. Обидві мають різні податкові наслідки, зокрема щодо ПДФО та військового збору. У деяких випадках податкові органи можуть оскаржити обґрунтованість звільнення таких сум від оподаткування, особливо якщо підприємство не може довести відсутність фактичної виплати.

Контроль з боку податкових органів щодо виплат учасникам посилюється внаслідок цифровізації процесів звітування. Вимога відображення дивідендів у додатку 4ДФ до об'єднаної звітності, а також у додатку АВ до декларації з податку на прибуток, змушує бухгалтерів суворо дотримуватися принципу співпадіння термінів нарахування, утримання та перерахування податків. Помилки в датах або сумах можуть призвести до автоматичних запитів від ДПС або блокування реєстрації податкових накладних у суміжних операціях.

Шляхи вирішення згаданих проблем полягають передусім у підвищенні якості внутрішнього контролю та облікової політики підприємства. Доцільно запровадити деталізований реєстр БО розрахунків з учасниками, у якому фіксуватимуться всі рішення, нарахування, податкові наслідки і документи. Особливу увагу слід приділяти формуванню повного пакета документів при виплаті дивідендів – від протоколів загальних зборів до платіжних доручень із правильними реквізитами. Крім того, важливим напрямом є регулярне підвищення кваліфікації бухгалтерського персоналу та залучення професійних консультантів у складних випадках – наприклад, при реінвестиціях або виплатах у натуральній формі.

Для вдосконалення обліку розрахунків з учасниками у ПрАТ «ЦГЗК» доцільно впровадити низку практичних рішень, які забезпечать прозорість, контроль та відповідність податковому і корпоративному законодавству. Насамперед варто автоматизувати аналітичний облік за рахунком 67 з розподілом за учасниками, субрахунками і видами виплат. Це дозволить чітко фіксувати, кому і в якому обсязі нараховано, виплачено або реінвестовано дивіденди, вести облік за кожною фізичною і юридичною особою.

Доцільно впровадити електронний журнал обліку дивідендних рішень і виплат, у якому відображатимуться дані про дату ухвалення рішення, суму, спосіб виплати (грошова, реінвестиція, натуральна форма), податкові нарахування та фактичну дату перерахування коштів або передання майна. Такий журнал сприятиме внутрішньому контролю та забезпечить систематизацію даних для звітності.

Крім того, варто затвердити єдині шаблони первинних документів: бухгалтерських довідок, платіжних доручень на податки, протоколів загальних зборів та актів приймання-передачі майна. Це дозволить зменшити ймовірність помилок та забезпечити юридичну коректність документів. Також доцільним є щорічне формування графіка виплат дивідендів із зазначенням відповідальних осіб та контрольних строків.

Доцільним буде й проведення щорічного внутрішнього аудиту операцій за рахунком 67 з метою виявлення залишків, застарілих заборгованостей або помилок у податкових розрахунках. Сукупність таких заходів дозволить ПрАТ «ЦГЗК» підвищити ефективність і точність ведення обліку розрахунків з учасниками.

Таким чином, хоча облік і оподаткування розрахунків з учасниками формально регламентовані законодавством, їх правильне ведення на практиці потребує високого рівня обізнаності, системного підходу та постійного контролю. Лише за таких умов підприємство зможе уникнути фінансових ризиків та забезпечити прозорі відносини з власниками.

ВИСНОВКИ

Учасники та засновники підприємств відіграють важливу роль у формуванні, управлінні та розвитку господарської діяльності. Вони не лише забезпечують капітал і беруть участь у прийнятті стратегічних рішень, а й несуть відповідальність за стабільність та правову чистоту взаємодії з підприємством. Розмежування понять "учасник", "засновник", "акціонер", "пайовик" і "партнер" дає змогу глибше зрозуміти структуру власності, права та обов'язки кожної сторони. Особливу увагу слід приділяти обліку розрахунків з учасниками, зокрема щодо дивідендів, адже саме вони є основним видом фінансової взаємодії між підприємством та його власниками. Такі розрахунки мають чітке правове регулювання та важливе значення для прозорості господарської діяльності, податкової звітності та корпоративного управління.

Управління виплатами дивідендів та розрахунками з учасниками підприємства є складним процесом, який вимагає чіткого дотримання чинного законодавства України. Основні нормативно-правові акти — це Цивільний кодекс, Податковий кодекс, закони про господарські та акціонерні товариства, а також спеціальні рішення державних органів. Вони регулюють як загальні права учасників і акціонерів на прибуток, так і деталі процедур нарахування, виплати дивідендів та оподаткування таких доходів.

Особливу увагу слід звернути на правила оподаткування ПДФО та військовим збором, оскільки ставки податків залежать від форми оподаткування юридичної особи та дати нарахування дивідендів. Дивіденди остаточно оподатковуються під час їх нарахування, а не фактичної виплати, що має значення при зміні податкового статусу підприємства. Також важливо, що ЄСВ на ДВ не нараховується.

Загалом, прозорість, правова відповідність та своєчасне виконання зобов'язань перед учасниками підприємства є запорукою фінансової стабільності, ефективного корпоративного управління і зменшення податкових та юридичних ризиків.

Приватне акціонерне товариство «ЦГЗК» є юридичною особою, що здійснює свою діяльність згідно вимог законодавства, маючи розвинену структуру управління, власний статутний капітал та право на випуск цінних паперів. Підприємство займається видобутком і збагаченням залізної руди, має у власності майно, що включає внески до статутного капіталу та інші активи. Акції товариства дозволяють залучати інвестиції та надають акціонерам права на участь в управлінні й отримання прибутку. Облік на підприємстві ведеться у відповідності з національними стандартами, ведеться автоматизовано за допомогою програмного забезпечення, з чітким підпорядкуванням бухгалтерської служби головному бухгалтеру. Спеціалісти бухгалтерії мають відповідну освіту, досвід і постійно підвищують свою кваліфікацію. Облікова служба є важливою складовою підприємства, тісно взаємодіє з усіма підрозділами та забезпечує ефективний фінансовий контроль, що сприяє стабільному функціонуванню ПрАТ «ЦГЗК».

У тексті детально розглянуто порядок обліку, нарахування, виплати та реінвестування дивідендів в Україні відповідно до чинного законодавства. Первинні документи слугують підтвердженням господарських операцій, а для виплат дивідендів, зокрема фізичним особам, обов'язковим є правильне оформлення платіжних доручень і дотримання вимог податкового законодавства. Розкрито ведення рахунку 67, що забезпечує облік розрахунків з учасниками. Приведено приклади бухгалтерських проведення як для виплати дивідендів грошима, так і у вигляді майна чи реінвестицій, включаючи окремі варіанти для платників податку на прибуток та єдиного податку. Також підкреслено необхідність коректного відображення операцій у податковій звітності, зокрема в додатку 4ДФ і АВ. У підсумку наголошено на важливості дотримання законодавчих вимог для уникнення штрафів і забезпечення прозорості розрахунків з учасниками.

Розрахунки з учасниками мають важливе значення для корпоративних підприємств, проте їх облік і оподаткування супроводжуються низкою проблем. Основними викликами є нестабільність податкового законодавства, складність у

веденні обліку дивідендів, особливо у випадках реінвестування чи виплат у натуральній формі, а також відсутність належної аналітики для правильного визнання доходів. Податкові наслідки різних форм виплат і підходів до збільшення статутного капіталу можуть спричинити суперечки з контролюючими органами. Цифровізація звітності посилила вимоги до точності даних, що зумовлює ризики штрафів і блокування операцій. Для уникнення фінансових ризиків підприємствам необхідно вдосконалювати внутрішній контроль, забезпечувати якісну облікову політику, вести повну документацію та підвищувати кваліфікацію бухгалтерського персоналу. Лише системний підхід дозволяє забезпечити прозорі й безпечні розрахунки з учасниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сопко В.В. Бухгалтерський облік у сфері капіталу. – К.: КНЕУ, 2016.
2. Журавльова І. В. Облік і аудит власного капіталу: навч. посіб. – Х.: ХНЕУ, 2017.
3. Гуцайлюк З. В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
4. Коваленко Г.І. Фінансовий облік: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2019.
5. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>(дата звернення: 13.03.2025).
6. Учасники проектів Вікімедіа. Партнерство – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Партнерство>(дата звернення: 11.03.2025).
7. Хто такі пайовики – визначення, права, вимоги та особливості. *BizReview – Все про бізнес*. URL: <https://bizreview.com.ua/hto-taki-pajoviki-viznachennya-prava-vimogi-ta-osoblivosti/> (дата звернення: 10.04.2025).
8. Consultant.net.ua. Приватне та публічне акціонерне товариство: відмінності, спільні ознаки, особливості. *«Консультант» Юридичний маркетплейс: послуги юриста онлайн - consultant.net.ua*. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/3517> (дата звернення: 12.04.2025).
9. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX : станом на 23 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>(дата звернення: 13.03.2025).
10. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>(дата звернення: 13.03.2025).
11. Податковий кодекс. *tax.gov.ua*. URL: <https://tax.gov.ua/nk/>(дата звернення: 13.03.2025).

12. Здійснення виплати дивідендів акціонерним товариством. *Wiki Legal Aid*. URL:

https://legalaid.wiki/index.php/Здійснення_виплати_дивідендів_акціонерним_товариством (дата звернення: 12.04.2025).

13. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 13.04.2025).

14. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>(дата звернення: 13.04.2025).

15. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 № 185-V : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>(дата звернення: 13.04.2025).

16. Про затвердження Порядку нарахування пені на суму дивідендів на державну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством, у статутному капіталі якого є корпоративні права держави, та господарським товариством, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) якого знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави якого становить 100 відсотків : Наказ М-ва екон. розвитку і торгівлі України від 02.07.2013 № 725 : станом на 29 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1830-13#Text>(дата звернення: 17.04.2025).

17. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 28 квітня 2023 року № 475 «Щодо порядку виплати акціонерним товариством дивідендів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0475863-23#Text> (дата звернення: 17.04.2025).

18. Про затвердження Порядку формування та використання спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями : Рішення Держ. коміс. з цін. паперів та фонд. ринку від 29.09.2011 № 1376.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1205-11#Text> (дата звернення: 17.04.2025).

19. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Вищ. госп. суду України від 25.02.2016 № 4 : станом на 14 лип. 2016 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16#Text>(дата звернення: 17.04.2025).

20. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інстр. М-ва фінансів України від 30.11.1999 № 291 : станом на 13 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>(дата звернення: 13.05.2025).

21. 7eminar. Дивіденди фізособам: нарахування, облік, податки, виплата. 7eminar. URL: <https://7eminar.ua/news/1529-dividendi-fizosobam-narakhuvannya-oblik-podatki-viplata> (дата звернення: 14.05.2025).